

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

Scriere periodica
pentru trebuintele poporului romanu.

Descépta-te Romane!

Limb'a romanésca.

Multu e dulce si frumósa
Limb'a ce vorbimu
Alta limba-armoniósca
Cá ea nu gasimu ;
Salta anim'a-*n* placere
Candu o ascultamu
Si pre budie-*aduce* miere
Candu o cuventamu.
Romanasiulu o iubesece
Cá sufletulu seu.
Oh! vorbiti, scrieti romanesece
Pentru Domnedieu !

Romancutie mititele
Visuri de amoru,
Ale vóstre draganele
Le iubescu de moru ;
Dar' vorbindu in limbi straine
Nu potiu se Ve-*ascultu*,
A fugí in lume-'mi vine,
Cà-ci mi ciuda multu !
Anim'a mi se recesece,
Móre visulu meu.
Oh! vorbiti, scrieti romanesece
Pentru Domnedieu !

Glumele suntu mai bogate
Au tonu mai firescu
Romanesece cuventate
Asia se traescu !
Pre o gluma romanésca
Sufletu-mi-*asiu dá*
Ér' pre un'a frantiuzésca
Zeu nece-o pará,
Ce-e strainu nu se lipesece
De sufletulu meu !
Glumiti dar' si romanesece
Pentru Domnedieu !

Frati, ce-*n* dulcea Romanía
Nasceti si moriti
Sî-*n* lumin'a ei cea vía
Dulce vietuíti ;
Voi pre câti patri'a chiama
Dragi copí ai sei
Forá cá se céra séma
La bravi seu misiei,
Aratáti cum-*cà* traesece
Elementulu seu ;
Oh! vorbiti, scrieti romanesece
Pentru Domnedieu !

De ce limb'a stramosiésca	Ér' tu mandr'a mea iubita,
Se nu-o cultivamu ?	Tu, déca voesci,
Au voimu cá se rosiésca	Se-mi spuni, cá esti fericita
Tiern'a, ce calcamu ?	Decandu me iubesci,
Limba, tiéra : vorbe sante	Déca vrei de fericire
La stramosi erá,	A me ímbetá,
Ei ar' plange in mormente	Si in ceriu cu-a ta iubire
Candu ne-ar' ascultá!	A me transportá;
Aloru geniú ne sioptesce	Déca anim'a-ti semtiesce
Din mormentu mereu :	Ce'a-ce semtiu eu,
Oh ! vorbiti, scrieti romanescé	Spune-mi-o in romanescé
Pentru Domnedieu !	Pentru Domnedieu !

G. Sionu.

Inceputulu si istori'a Romaniloru.

(Tractatu pentru poporulu nostru in forma de dialogu.)

(Urmare.)

Sér'a IV.

(Badea Joanu cu consocii sei.)

J o a n u. Buna sér'a domnule Parente ! Noi ne luàmú indres-nél'a a vení la Domni'a-ta póte cá si pré desu ; inse placerea ce ni-o faci cu povestirea despre mosii si stramosii nostri intru atátu ne aprende animele nóstre, câtu nu potemu se nu te cercetamu in tóta sér'a, cá se audímu vitejiele némului nostru !

P re o t u l u. Oh ! bene v'a adusu Domnedieu ! Eu, fiii mei, cu bucuría ve voiu povestí totu-dé-un'a. Fíti buni si ve cuprende-ti numai locurile indatenate, si mai 'nainte de ce asiú incepe firulu de unde l'am fostu lasatu, voiu spune altu-cev'a, ce'a-ce trebue se luáti bene amente :

Ómenii, cari vorbescu un'a si açe'a-si limba, au unele si a-çelea-si datene, la olalta facu unu neamu, dara in loculu cuventulu acestui-a „neamu“ mai bene se póte dice „natiune“,

deci de aci in colo se nu mai dicitu ne amulu nostru, ci: natiunea noastră. Era datenele si vestimentele, ce se afla la o natiune se dicitu că-su nationali. Si fia-care omu, care se tiene de o natiune, e detoriu a tiené cu natiunea s'a, e detoriu a apará natiunea s'a; acést'a o poftesce dela elu legatur'a de sange, acést'a este o legatura si o detoria santa si firésca. Cene nu implenesce acésta, acel'a e in contr'a natiunei sale, acel'a pecatuesce greu si e vrednicu de blastemu! . . . . .

Dupa acestea se incepemu acolo, unde amu fostu lasatu aséra.

Sciti acum'a, iubittii mei, că Romanii au alungatu pre sburdalniculu loru rege — Tarquiniu. — Si ce cugetáti, elu óre s'a dusu numai asia mai departe, fora a se incercá, cá éra se vena si se capete scaunulu dómniei sale? Bá, nece decátu, — elu mai de multe ori s'a incercatu se apuce la domnia. — Dara Romanii odata cu capulu nu-lu voiéu. Asia mai antaniu acestu rege (craiu) s'a sfátuitu cu unii ómeni teneri din Rom'a, cu de aceli'a adeca, càroru-a nu le placé lucrulu si sudórea, ci mai multu voiáu se traiesca cu mintiun'a, cá nesce trasi-impinsi, s'a sfatuitu, dicitu, cá acesti'a remasindu-se seau jurandu-se intre sene se alunge pre aceli'a, cari eráu pusi in fruntea trebiloru de tíera, si anume pre Brutu si Colatinu, si in modulu acest'a se-i dè lui privilegiu de a dobandí éra poterea Romei. Se dice, că intre cei jurati au fostu si doi fetiori ai lui Brutu si unu nepotu alui Colatinu.

Joanu. Cum, domnule parente, asia dara s'au scolatu fetiorii in contr'a tatalui si nepotulu in contr'a unchiului; cum póte fi acést'a?

Preotulu. Oh! bade Joane, de acést'a nu trebue se te miri tare. Trebue se socotesci, că fetiorii au fostu teneri, — apoi tenerii nu scíu cugetá la urmari; tenerii se uita mai multu la promisiuni (fagaduintie) si amagiri, si cugeta, că acele numai decátu se voru face munti de auru. De buna-séma că asia a fostu si cu acesti teneri imperatulu alungatu le va fi promisu

ceriulu si pamentulu, cà-i va face cei de antâi domni in tiéra, cà le va dá bani nenumarati; si inca cu atâtu mai vêrtosu, cà eli eráu copîii celoru de antani din tiéra si de eli ascultáu toti. Deci pre teneri i-au potutu fôrte usioru amagî, cà-ci mentea tenera prin amagîri se prende in latiu cá si pescele in vêrsîa; dara ascultati ce urmare a avutu acésta conjuratiune!

Fapt'a acést'a a loru s'a aflatu, cenev'a care a intielesu despre lucrulu acest'a a descoperitu lui Brutu. Si parentele, punêndu de-o parte tóta legatur'a ce se afla intre tata si fîiu, uitandu de tóta iubirea parentiésca; uitandu de legatur'a de sange: numai decátu a poruncitu, cá la amendoi copîi se le taia capulu in mediuloculu piatiului, cá totu omulu se iè pilda si se scîe, cà totu celu-ce lucra in contr'a patriei, ce e mam'a lui cea dulce, carè-lu cresce, nutresce, scutesce de tôte neplacerile si in urma-i dà locu de repausu: asia patiesce si asia trebue se patiésca!

Vedeti, iubittii mei, cumu-si iubiá atunci Romanulu tiér'a si patri'a lui, o iubiá mai multu decátu chiaru pre nascuttii si parentittii sei, precumu veti mai vedé de acì incolo, la cari se uita omulu cá si la lumin'a ochiloru; vedeti — Brutu 'si jertfesse filii si pre cei mai scumpi ai sei, numai se scape patri'a de dusimani si se dè pilda si la altii.

J o a n u. Nó, cà totusi a fostu pré aspru tata, se-si omóra elu copîii lui, fora léca de indurare . . . chiaru pre copîii sei . . . oh — acésta totusi e pré multu! . . .

S t e f a n u. In zedaru; asia au fostu atunci vremile, asia trebuiá se faca, cà-ci altu-cum nu poté face nemiçu cu supusii si cei mici; dar' fertate, noi acuma se căm ascultamu, apoi déca ne vomu duce dela domnulu, apoi se ne sfatuimu noi intre noi.

P r e o t u l u. Asia a trebuitu se fîa, iubittii mei!

Dara se ve spunu ce s'a intemplatu cu nepotulu lui Colatinu. Colatinu avé o anima mai semtitória, si cautá privilegiu cum l'ar'

poté scapá pre nepotulu seu. — Viediundu Romanii acésta portare alui Colatinu atát'a s'au superatu si catranitu, in câtu pre elu si pre tóta famili'a lui l'au scosu din cetate, lasandu-lu se iè lumea in capu, se fía fora tiéra, cá unii, cari 'si scíu iubi mai multu sangele, decâtu patri'a.

Numai acestea câte vi-le-am spusu pana aci suntu fapte, cari arata, cá Romanulu trebuiá se fía mare, pentru-cà atari lucruri numai popórale, cari au chiamare se fie mari, le potu duce in deplenire! Natiunea ace'a, care nu e harnica se faca atari fapte nu e vrednica se traésca, si Romanulu totu-dé-un'a a facutu asemenea fapte, de ace'a-lu vedemu cá astadi traesce!

Joan u. Dá cu craiulu celu típatu si alungatu ce s'a alesu?

Preotulu. Craiulu celu típatu inca totu nu s'a odihnit, ci si-a cercatu noroculu pre tóte càile. Asia viediundu cá nece pre calea acést'a nu póte ajunge la domnia; s'a dusu acumu la unu imperatu vecinu si puternicu, cu numele Porsena si l'a rogatu pre acest'a cá se-i dè mana de ajutoriu. Si Porsen'a, cá omu viclenu ce erá, cugetandu cá e bene a pescuí in turbure, numai de câtu 'si-a gatatu óste si s'a dusu in contr'a Romei. Inse nu-i s'a pré sfetitu. A ajunsu la unu podu, care duceá in cetate; dara Rom'a avé fetiori viteji cá bradii muntelui, cari nu se spariáu de umbr'a loru. Asia unu teneru romanu, cu numele Oratiu Cocle si cu alti doi fèrtati ai lui s'au pusu in capulu podului, si au tie-nutu resboiu cu óstea, pana ceia-lalti dein urm'a loru au stricatu totu podulu; éra pre urma s'au aruncatu in apa si au trecutu cu notulu pana in cetate.

Joan u. Totusi, cá pre atunci erá mai nesdravena lumea!

Preotulu. Asia dio ace'a bade Joane! Dara Porsen'a s'a catranitu si mai reu, si s'a hotaritu se cuprendia cetatea cu fómea.

Ce facù dara? Incungiurá cetatea asia, cá se nu póta neme nece intrá, nece esí. Lips'a in Rom'a din dí in dí cresceá, cà-ci din afora nu poteau capetá demancare. Dar' lips'a mare invétia

si silesce pre omu la multe lucruri mari. Vediendu teneretulu romanu, cà Porsen'a are cugetu reu, mai multi au facutu legatura intre sene, cà eli nu se voru odihni, pana nu voru omori pre afurisitulu de Porsen'a. Si legatur'a acést'a o-au intaritu cu juramentu. Numerulu celoru conjurati si intielesi erá 300 insi, toti teneri cá florile.

Unulu dintre acesti'a, cu numele Muciu, trecu in taber'a lui Porsen'a, firesce imbracatu in vestimente de ale dusimanului cá se nu-lu cunosca, apoi s'a mestecatu intre ceia-lalti soldati. — Elu acolo intr'o di, candu erá togma di de plata, adeca platéu lefele ostasiloru, a mersu si elu cu ceia-lalti, pana a ajunsu la cortulu regelui. In cortu erá regele cu secretariulu seu sfesiniculu seu si impartiau bani la fetiori. Elu — Muciu — a bagatu bene de séma : care din ei dà banii si e imbracatu mai pomposu si cugetandu-lu pre acel'a de rege ! Si de-odata se aruncà asupr'a lui si numai decátu 'lu strapunse cu unu cucitu mare, si secretariulu cadiu mortu la pamentu.

Ve poteti inchipui, cà regele numai decátu a poruncitu se-lu prendia si se-lu lege, sciendu cà elu de buna-séma a vrutu a-lu ucide pre elu.

Dupa-ce a ispravitu regele lucrurele sale, l'a chiamatu pre Romanulu Muciu prinsu inaintea s'a, si intrebandu-lu : cum 'lu chiama si cum a cutezatu a face unu lucru asia indrâsnetiu, — Muciu a respunsu cu totu curagiulu : „Sum cetatianu romanu si me numescu Muciu. Cá inimicu (dusimanu) vrúi se omoru pre inimicu si de mórte nu me temu ; pentru-cà a sevêrsi lucruri mari si a suferi mórte cu curagiu, ast'a-i daten'a si moravulu unui cetatianu romanu. Dar' se scii imperate, ori ce esti, cà nu sum numai singuru, ci o multime ne-am juratu se-tiluamu viéti'a ; si fii securu, cà déca nu te-am nimeritu eu, altulu de buna-séma nu te va gresí!“

Joanu. Vai ce curagiu, crede-me domnule, si mfe'mi fierbe sangele candu audu de aceste vitegii . . . . .

Toti. Dieu asia si nóue!

Preotulu. Dá crèdu eu dragii mei, vedeti, se vede cà sunteti sange de Romanu; dar ascultati numai!

La acele vorbe alui Muciu, intru adeveru vrednice de unu Romanu de pre atunci, regele 'lu amenintià, cà de nu va spune si descoperi conjuratiunea, 'lu va arde de viu. Dara Muciu respunse cu tóta indresnel'a cá mai nainte, asia: „Imperate! Pré pucina insemnatate are trupulu pentru acei'a, cari au inaintea ochiloru marirea patriei si libertatea ei, éra pentrucà man'a mea te-a gresitu pre tene, trebue se se pedepsésca!“ Cu aceste vorbe 'si intense man'a asupr'a focului, si fora a dá unu semnu de dorere, atât'a o tienù, pana se prefacù in cenusia. Dela acésta impregiurare Muciu a capetatu numele de „stângaciu“, ce in limb'a vechia romana se diceá „Scevol'a.“

Éta, dragii mei, curagiu de Romanu, éta ce insémna a portá numele acest'a de Romanu! Asia au fostu atunci Romanii, asia aru trebui se fia si astadi; asia s'a dusu atunci la perire unulu pentru benele tuturor'a : asia aru trebui se faca Români si astadi! Dara astadi pare cà a intratu blastemulu lui Domnedieu intre noi Români, ne tememu si de umbr'a nóstra, nu cutezamu nece se ne cascamu gur'a si acolo, unde avemu totu dreptulu; ni-e frica a ne aperá si celea mai adeverate drepturi, cari ni-le-au cascigatu stramosii, nu, ci destulu de tandalosi le lasamu cá se ni le rapésca altii, cari au venitu asupr'a nóstra cu bulendrele in spate. — Ma ce e mai multu, astadi déca se affa intre noi câte unu adeveratu urmatoriu alu stramosiloru, si se lupta pentru dreptulu tuturoru, ce facemu noi? Au nu strigamu asupr'a lui : lasa-te nù fii sfàtosu, cà scie Domnulu ce face si dicemu cà dóra de ace'a pórtahaine venete. Vedeti dragii mei ast'a-e reu

la Romanulu nostru că nu-si cunósce ómenii sei, ci la câtii trasi-impinsi le dîce: domnu si maria ta. Nu e bene asia! Romanulu trebuie se fîa falosu pre numele seu si se mai dè la o parte pre ciorogari de aceli'a, cari numai de gura'su, éra de tréba nemica. Dara cu ast'a nu vréu eu se dîcu că aru trebuí despretiuiti si urgisiti, nu nece decátu, ci pre totu omulu atát'a trebuie pretiuitu, precátu-'ti pretiuesce elu dreptulu teu, că mai multu e si peccatu si rusîne! Romanulu se fîa Romanu, si se nu-si uite de stramosii sei. Se-si apere cu tóta rêvn'a si zelulu si drepturele sale!

Uitati-ve numai in giurulu nostru, in comunele nóstre romane ce se intempla! Voiu aduce inainte numai o simpla impregiurare! Au nu suntu destule comune romane, cari nu suntu harnice se-si aléga macaru unu jude (birèu) din sinulu loru; — nu, ci mai bucurosu alegu pre unu nu-sciu ce venitura, seau togma unu judeu. Si cu ast'a facu fórtè reu, că-ci capulu satului e judele, ce face elu, face in numele satului, si apoi unu streinu, ce cugetati, va lucrá elu pentru benele Romanului ori pentru benele seu si a aceluor-a de cari se tiene? De buna séma, că va lucrá togma in contr'a benelui aceluor'a, cari l'au alesu! — Romanulu are ace'a datena rea — firesce invetiatu de cei, ce nu-i voiescu benele — de dîce despre unu romanu, pre care-lu vedu că a inceputu la unu picu de stare, „că noil'amu ingrasiatu“ si apoi din butu mai bucurosu punu in fruntea loru unu streinu, dîcundu: lasa traiésca si elu!“

Candu dîcu si facu Romanii de acestea lucruri, gresiescu fórtè tare. Pentru-ce? Éta pentru-ce! Unu streinu se alege in fruntea unei comune, dela care abuna-séma capeta o anumita plata. Acelu streínu are 5 copîi, si pre toti 5 i-i cresce din banii Romanului si ce cugetati: óre acei 5 copîi nu voru fî pentru Romani 5 lipitori, 5 vipere, cari totu in ace'a se voru nisú cum se-i póta stricá, cum se-lu póta inghití, cum se-lu póta despoiá

de pucin'a mosióra, pentru carea au cursu atâtea lacreme, pentru carea parentii nostri au suferitu atâtea apesări si batâi preste spate cu sbiciulu celu de piele cu drotu in vêrfu? Bá de buna-séma totu intr'acolo voru lucrá cá Românu lu se vena la sapa de lemnu.

Éra déca acel'a, care e pusu in fruntea comunei e Românu si va avé si elu 5 copii, déca-i va cresce pre acesti'a pre la scoli si-i va invetiá: óre acesti'a nu voru fi toti atâti'a angeri paditori a-i Romanului? Óre nu voru lucrá acesti'a intru-acolo, cá Romanului se-i mérga bene, óre nu-lu voru aপরá pre tóte càile, candu acel'a ar' fi asupritu? óre nu voru fi acestia cá toti atâti'a aপরatori a drepturiloru romanesci dripite si calcate in petióre? Bá de buna-séma, cà-ci ori-cum dragii mei, s a n g e l e n u s e f a c e a p a .

Vedeti dara, ce insemnate mare are pentru noi numai alegerea unui jude comunalu!

Deci se fimu Români, si cá atari se nu ne vindemu drepturele nóstre, cà-ci numai asie vomu fi urmatori vrednici de stramosii nostri!

Stefanu. Toem'a asia se intempla dío ace'a domnule parente, dar' apoi ce se faci, déca omulu nu aude dela neme unu cuventu de indreptare dela vre-unulu, care ar' fi in satu se ne póta invetiá; vedemu si de-ai nostri invetiati si sciuti, cá multi manâncu cu domnii la mésa, éra bietii saténi síedu pre afora cá vai de capulu loru, si déca-i intréba omulu de vre-o vorba si de vr'unu sfatu in necasu, dícu: „t i e n e t i c u c e i i n v e t i a t i“; eu scíu pre mai multi de astia dara se-i lasámu in pecatele loru! Se-i lasamu cà le va veni loru ore-candú plói'a pre urechi . . . .

Joanu. Inca nu e tare tardíu, mai spune-ne, Domnule cev'a din trecutu, cá vedemu noi cá trecutulú este o oglinda.

Preotulu. Ei bene! Se ve povestescu mai incolo despre regele acelu afurisitu. -- Acel'a dupa-ce a vediutu curagiulu celu mare alui Muciu, si dupa-ce a intielesu cá 300 s'au juratu in contr'a vietiei lui si cá acesti'a au se vena prin sórte asupr'a lui,

s'a spariatu si s'a aratatu aplecatu a face pace cu Romanii, dara in semnu de credentia a cerutu dela ei mai multe fetióre tenere cá semnu cá va tiené pacea. Romanii i-au si tramisu mai multe fete fetióre. Intre aceste fete a fostu si un'a cu numele Clelia. La fetiórele romane le eráu uríti din sufletu strainii si asia-dara si Porsen'a. Ce facù dara? Cum ajunsse in taber'a lui Porsen'a — Cleli'a se duse la rege si-lu rogà se le slobóda se se scalde in ríu. Porsen'a le-a slobodítu. Dar' ce se vedi? Fetele tóte au trecutu cu notulu preste ríu la Rom'a; aratandu cu acést'a lui Porsen'a, cá-lu urescu din anima. Romanii éra le-au tramisu la elu; cá-ci ei eráu si ómeni de cuventu, ace'a ce díceau odata erá cá sfântu inaintea loru. Porsen'a vediendu câtu curagiu au chiaru si fetele romane, a dísu catra Cleliase-si aléga din fete, pre cari va vré si se se duca cu ele inapoi! Éra Clelia a dísu: mie tóte-mi placu cá tóte suntu romane éra tu esti unu neamu strainu si déca-midái voia eu me ducu cu tóte!

Éta unu altu esempu de urmatu pentru femeile romane. . . .

Joan u. Intru adeveru cá frumosu lucru au facutu fetele acele, acele au fostu invetiate a înnotá, éra noi cu anii nu ne bagamu in apa; e dreptu inse, cá pre multe locuri nece nu pré suntu ape asia mari. — Dar' mi-se pare cá fetele nóstre române de astadi, nece nu aru face lucruri asia mari cá Romancele cele vechi, ele se fia tramise cá si acele — nu credu cá ar' vré se scape, ci vediendu cá le-ar' tiené bene — s'ar' indestulí si cu pana strainului si nece-cá si-ar' mai aduce amente de natiunea loru. . . . Dara Domnule, pare cá si tempulu inaintéza, noi-ti multiamimu, si poftindu-ti nópte buna, vomu merge catra casa.

Preotulu. Veniti inca dragii mei, cá de acumu se incepu inca istoriele cele mai frumóse, din care tare multu veti poté invetiá! — Nópte buna. Se ne vedemu sanetosi! (Va urmá.)

Teodoru Petrisioru,
profesoriu.

Tieranulu romanu in venitoriu.

Trecutul tieranului romanu este trecutul poporului romanu. Asemenea venitoriulu lui, va fi venitoriulu natiunei romane.

Póte fi cev'a (dloru) mai insemnatu, mai greu, ce ar' poté se céra in o mai mare mesura luarea amente si anevointi'a celoru mai luminati din poporulu romanu, si mai alesu aceloru romani, cari indrépta asia dícundu sórtea natiunei romane?

Nu crediu!

Aici, in tieranu, este inceputulu si sfêrsítulu, leaganulu si mormentulu.

Natiunea romana a traitu, seau mai bene a scapatu in pielea tieranului. Din tieranu s'a impulpatu, din elu are se se inaltie.

Aristocratia (Domnime) nu amu avutu, ér' cari s'au redicatu, s'au inaltiatu din tieranu, si calcandu apoi pe gútulu tieranului, au trecutu preste elu dincolo in sírulu inimiciloru si s'au facutu mai rei decâtu inimicii.

Astadi tieranulu a scapatu de acésta aristocratia (domnime).

'Lu amenintia inse alte dóue feliiuri de aristocratia (domnie): a capitalului si in câtu-va a inteligentiei — proletarie, seau mai bene a proletarismului inteligentu.

Cea de antania suge, despóia si sugruma prin poterea capitalului.

Proletarismulu inteligentu este unélt'a cea mai de diosu, gata a serví la m o m e n t e capitalului, desbracandu-se, nu de rusíne care nu o mai are, fora de tóte sentiementele omenesci, si pentru bani nu se sfiesce de neci o fora-de-lege, de neci o pangarire. Avereu lui este, déca potiu díce ast'feliu minciun'a, síretí'a, venderea si conjuratiunea.

Acést'a este o nóua maracina, ce la noi a inceputu a incoltí de dupa 1848, va se díca de odata cu scaetii cei muscalesci, si merge inmultiendu-se.

Aici, in aristocrati'a capitalului ¹⁾ si in proletarismulu inteligentu ²⁾ jace fântan'a tuturoru releloru, tuturoru pericoleloru: materiali si morali! Cea de antaiu stórece averea — seracesce — proletarismulu inteligentu corupe, strica.

Aceste rele, aceste pericole suntu cu atátu mai mari, cu câtu lucrările loru suntu indreptate nemediulocitu asupr'a tieranului, care este isvorulu averei materiali, spirituali si morali a ori-cărui poporu.

Éta, cà si din aceste scurte cuvente se póte convinge fia-cene, cà nemicu póte fi mai demnu de grigi'a si anevointi'a celoru luminati si curatiti la anima, decâtu sórtea tieranului.

Me sentiu multu mai micu in poteri, decâtu se-mi tréca prin mente a luá asupr'a-mi inalt'a chiamare de luminatoriu.

Crediu inse a-mi impení o detoría, déca voiú desvelí in scurtu, parerile, convengerile mele despre ace'a ce trebue se facemu de acumu inainte, pentru de a cucerí asia dicundu venitoriulu.

.....
.....
Dar' ce este venitoriulu?

Nemicu alt'a, 'mi va respunde cenev'a, decâtu totu ace'a ce nu e datu se petrunða mentea omenésca.

S'ar' paré dara, cà voiú a vorbí despre unu lucru, care nu potiu se-lu scíu.

Dar' venitoriulu, si mai vêtosu alu unui poporu, nu póte fi decâtu o urmare din trecutu si presente. Trecutul 'lu scimu, 'lu potemu scí. Presentele 'lu vedemu cu ochii. Amendóue acestea ne aréta faci'a venitoriului cá intr'o oglinda, si numai orbulu nu póte se védia.

Tieranulu romanu, si toti tieranii din lumea iobagiésca, nu aveau decâtu dreptulu de a lucrá cá se nu móra de fóme, ér' de-

---

¹⁾ Celi ce domnescu avendu avere mare seau bani multi.

²⁾ Seracii, cari au ceva spoitura de inveniatura.

torenti'a lui erá infiorátoria de grea: nu numai a versá sudori crunte, dar' chiaru sangele pentru imbuibarea si benele domnului seu pamentescu.

Noi amu fostu cei fericiți, cà-ci amu vediutu cu ochii nostri, unii cá copíi, altii cá betrani, stergundu-se acésta stare de sclaviá, urgisita de Domnedieu si blastemata de ómeni, si in loculu ei s'a pusu libertatea omului si libertatea lucrului. Repetu libertatea lucrului, cà-ci acésta este pétr'a fundamentale a inaintarei materiale si spirituale. Libertatea lucrului! Éta dóue cuvente, la parere fórte neinsemnate, fórte blande, in fondu inse dóue cuvente, cari pana acumú au schimbatu, dar' de-açumu inainte voru preface cu totulu faci'a omenimei si suprafaci'a pamentului. X

Pentru de a petrunde deplenu insemnatatea si sentiulu cuventeloru: „Libertatea lucrului,“ fía-mi iertatu a pune inaintea ochiloru d-vóstre contrariulu libertatiei, adeca sclavi'a lucrului. Oppusele (impotrivotóriele) asiediate un'a langa alt'a se esplica de sene!

Sciti, cà in tiér'a nóstra au esistatu asia numitele cehuri, seau corporatiuni, d. e. a cismariloru, pielariloru, macelariloru, pelarieriloru, dogariloru s. a.

Nime nu poté fi cismariu, pielariu s. a. fora de a fi primitu, dupa multe formalitati si grele probe, in corporatiunea respectiva, de ar' fi fostu elu ori-cátu de iscusitu in maiestri'a lui. Déca cenev'a, care nu erá primitu in corporatiune, cutezá a-si deprende maiestri'a 'si gasé santii. Asprimea acésta s'a intensu in unele locuri chiaru si asupr'a cumparatoriloru, cà adeca cumparatoriulu erá silitu se cumpere numai dela membrii unui anumu cehu.

Acést'a pre terenulu industriei. — Pre terenulu economiei rurali (de campu) pana la 1848 sclavi'a lucrului s'a aretatu prin infiorátoria iobagía. Domnulu pamentescu nu lasá pre iobagiu seau pre copíi lui se se aplice la vre-o maiestria, fiendu-cà trebuia

se-i robésca lui, ér' déca cum-va 'lu lasá, elu nu poté se intre la vre-o maiestria, cà-ci maiestrii, cehurile, cu deosebire pre romani nu-i priméu.

Tóte acestea au caditu : cehuri si iobagía! Lucrulu este liberu, si fiacare póte invetiá si deprende maiestri'a care voiesce, si dupa cum 'lu taia capulu.

.....
Éta aici in libertatea lucrului o nóua cale de viétia si pentru poporulu romanu.

Aici stamu noi astadi!

De o parte aristocrati'a capitalului cu umbrele sale, de alta parte libertatea lucrului.

Se le esaminàmu pre amendóue, in scurtu pre câtu ne iérta tempulu.

Aristocrati'a capitalului, aristocrati'a de bani!

Pentru-ce se fia acést'a rea pentru romani? unde suntu bani tóte se platescu bene. Déca d. e. se asiédia cene-va intr'unu satu cu bani multi, si — cumpera pamenturi, face fabrici, are lipsa de multi lucratori; unu petecu de pamentu, unu prundu, unu tufisiu, nisce rípe, cari mai inainte nu aducéu neci unu folosu, ba din contra, platea dare indesiertu, venu la pretiu, cà-ci celu cu bani multi dà pe ele sute si míi de fiorini; lucratoriulu care mai inainte capetá 40—50 cr. pe di, capeta de aci incolo 1—1 fl. 50 cr. pre di.

Ei! de ce se nu fia buni óre, de ce se fia chiaru primesidiosi ómenii cei cu bani multi?

Éta candu si pentru-ce nu potu se fia buni pentru noi ómenii cu bani multi :

Pana candu aristocrati'a de capitaluri nu va fi nationale va se díca pentru romanu romana, pana atunci ace'a aristocrati'a de bani nu numai nu este buna, dar' este periculósa, chiar' mortale.

Pentru-cà de o parte natur'a a pusu in anim'a fiacàrui'a cà elu, déca are lipsa, se se servésca cu ómeni de neamulu seu, ér' de alta parte popórale cele avute si luminate voru se inghitie pre celea mai serace si mai cu pucina lumina prin poterea banului, adeca luandu-le cu bani ori-cátu de grei si ce'a ce mai au, si cu deosebire pamentulu ; cà-ci omulu seracu si nepricepetoriu de a speculá cu bani, banii curundu î-i strecóra pr'între degete, si se vede in urma si fora bani si fora pamentu.

Se spunemu unu esemplu víiu.

Cugetati unu satu mare romanescu, ai càrui locuitori traiescu si inca indestulati din vitele si pamenturile loru. Se punemu cà totu pamentulu acestui satu face 20,000 jugere, care in adeveru ar' fi unu satu avutu, si cà din acestea, 4000 jugeri suntu avere comunale, d. e. paduri, pasiuni s. a.

In acestu satu vene d. e. unu capitalistu englesu, cu unu capitalu nu mai multu, fora de vr'o 200,000—500,000 floreni.

Satulu are langa rîu unu prundu mare, de neci unu folosu pana acì, fora póte numai pentru batatur'a viteloru. — Englesulu lasa vorba cà elu ar' cumperá acelu prundu ; betranii satului se aduna, se sfatuescu, si nu le pré vene la socotéla se-lu vendia, dar' nenea Tóderu cá mai betranu díce : mèi copíi ! hai se pocnimu un'a neamtiului si se-i ceremu in gluma-in-adinsu 5000 fl. cà-ci ori ne lecuimu de elu, ori 'lu tundemu. Ei bene, se ne limpedímu ! I-i spunu englesului. Englesulu nu glumesce, scóte si le numera 5000 fl. si inca 10—20 fl. de aldamasiu.

Tréb'a-i facuta. Copíi ! díce mosiu Tóderu. Amu prinsu pre neamtiu. — Ai prinsu pre tatarulu, mosiu Tódere !

Banii in câte-va septemani nu mai suntu, s'au macinatu pre gaure, câte vediute, câte nevediute. Englesulu in se a remasu. Englesulu 'si face in prundu o fabrica, si fiendu-cà satenii nu scíu se lucre, si elu nu are pofta se-i deprenda, dar' neci satenii nu voru se se bage asia curendu slugi la unu nu sciu de pe unde,

in fabrica 'si aduce lucratori de-ai lui, englesi seau de altu neamu.

Se punemu că in cei de antái 5 ani, englesulu cu prundulu, mai cu nisce locuri de magazine, cu mai nisce coltiuri de padure, nisce infundature pre unde neci paserea nu ambla, inse englesulu va scí se amble, cumpera cu bani grei vre-o 100 jugere de pamentu, in alti vr'o 10 ani fabricantulu si ómenii ce se tienu de elu pucinu câte pucinu mai cumpera vr'o 150 jugere, de aci incolo punemu că totu la câte 7 ani cumpera acei streini totu cu a trei'a parte mai multu că pana acì, pana candu in fine vechii locuitori in multu vr'o 100 ani se pomenu că totu pamentulu a trecut din man'a loru in mani streine, si satulu a incetatu a mai fí romanescu!

Acumu se se scóle sfatosulu de mosiu Tóderu si se intre in satu, s'ar minuná, că nu mai aude neci de lelea Nutia, de nan'a Mariutia, fora de nisce pocituri cá Raslaigh, Thornton, Dougal, Iarvie, Vanghan, seau póte Fröhlich, Schmidt, Wagner, Schlosser, Fichen, Marichen, Catrinchen s. a.

Mosiu Tóderu va trebui se se întórne de voia de nevoia ér' in mormentu. Pentru elu nu mai este locu, si-l'a vendutu!

Acésta socotéla li se va paré la multi maríta. Dara se vedemu!

Nu mai multu, fora cu vr'o 20 ani mai inainte, nu se audié că, cutare seau cutare din satu si-a beutu mosí'a, că pre cutare l'a indatoritu unu jidanu, unu precupetiu cu bani, cu beutura, cu tabacu, cu camete la camete, pana candu i-s'a vendutu mosí'a, ori 2—3 pamenturi mane, éra 4—10 poimane, pana in urma si cas'a.

Acumu inse audímu de acestea si le vedemu chiaru cu ochii!

(finea va urmá.)